

Praktijkonderzoek in de school Hoe pak je dat aan?

Boekbespreking door Lieve Verheyden, CTO-medewerker

Als leraar in het kleuter-, lager, of secundair onderwijs ben je in de eerste plaats gericht op het begeleiden van kinderen en jongeren. Je put daarvoor uit je eigen schoolervaringen, uit je lerarenopleiding, en/of uit je dagelijkse onderwijservaringen. Toch wordt van jou als leraar ook verwacht dat je je eigen praktijk geregeld onder de loep neemt, zodat je die kan bijsturen. Jij bent zelf immers het best geplaatst om over je eigen onderwijs en het effect ervan na te denken, en om het te verbeteren'. Zo'n kritische blik op je eigen praktijk

vraagt echter een aantal inzichten en vaardigheden. Het boek 'Praktijkonderzoek in de school' van C. van der Donk en B. van Lanen biedt hiertoe de nodige inspiratie.

Inhoud

Het boek *Praktijkonderzoek in de school* bestaat uit negen hoofdstukken (zie Figuur 1). De eerste twee hoofdstukken, (1) 'Een inleiding op praktijkonderzoek' en (2) 'De school als onderzoekscontext', reiken het kader aan waarbinnen praktijkonderzoek in een schoolcontext plaatsvindt: er wordt ingegaan op soorten onderzoek (bijvoorbeeld: Wat is beschrijvend versus verklarend onderzoek?), op belangrijke kwaliteitskenmerken van onderzoek (bijvoorbeeld: Wanneer zijn onderzoeksresultaten betrouwbaar?), en op de 'school' als onderzoeksdomain. Het resultaat van deze eerste hoofdstukken wordt uitgedrukt in de volgende definitie:

Praktijkonderzoek in de school is onderzoek dat wordt uitgevoerd door leraren, waarbij op systematische wijze in interactie met de omgeving antwoorden verkregen worden op vragen die ontstaan in de eigen onderwijspraktijk en gericht zijn op verbetering van deze praktijk. (p. 63)

De volgende zeven hoofdstukken bespreken de concrete en zeer herkenbare stappen van het proces.

Eerst komen (3) 'Oriënteren' en (4) 'Richten' aan bod. Van der Donk en Van Lanen helpen de leraar om – vertrekkend van een concrete vaststelling – het 'probleem' te verkennen én te situeren binnen de huidige wetenschap, zodat hij het vervolgens klaar en helder kan definiëren en er een onderzoeksdoel aan kan koppelen. Daarnaast bespreken de auteurs de wijze waarop men tot een goede onderzoeksvraag komt.

Dan vindt (5) 'Plannen' en (7) 'Verzamelen' plaats: via welke activiteiten kunnen we een antwoord op de onderzoeksvraag bekomen en hoe volgen die activiteiten elkaar op? In ieder geval staat hier de activiteit (of het activiteitengeheel) 'Gegevensverzameling' centraal. Verschillende vormen van gegevensverzameling worden onder de loep genomen, samen met de noodzakelijke voorwaarden (tijd, middelen) en mogelijke gevolgen (aard van verworven gegevens). Hoofdstuk (6) 'Ontwerpen' gaat specifiek in op het construeren van een concrete bijdrage (bijvoorbeeld een

handelingsplan, de reorganisatie van een klaslokaal, een lessenreeks) als oplossing voor een praktijkprobleem, en op het onderzoek naar de meerwaarde ervan.

Ten slotte is de leraar-onderzoeker toe aan (8) 'Analyseren en concluderen' en (9) 'Rapporteren en presenteren'. Voor de verwerking van de gegevens kiest het handboek ervoor om zich te beperken tot eenvoudige beschrijvende statistiek. De auteurs wijzen er wel op dat men zich moet hoeden voor overhaaste conclusies. Ze roepen ook op om met zorg om te springen met de toeleveranciers van gegevens (collega's, ouders, leerlingen): waar en wanneer worden zij geïnformeerd? Het spreekt voor zich dat een praktijkonderzoek afgerond wordt met een terugblik op het proces en een vooruitblik. Die bestaat uit aanbevelingen voor het onderwijs en voor verder onderzoek. Dat laatste maakt de cirkel rond: de lezer wordt opnieuw naar (3) 'Oriënteren' verwezen.

Bespreking

Aan onderzoek doen is een bezigheid die tot voor kort vooral plaatsvond in de zogenaamde ivoren torens van de academische wereld, en wel door hooggeleerde mensen met heel veel vakkennis en een diepgaande kennis van onderzoeksvoring. Die tijd is verleden tijd! Elke professional, en zeker ook een leraar, wordt verondersteld levenslang te leren en op basis daarvan zijn eigen handelen bij te sturen. In deze snel veranderende samenleving kan hij immers niet enkel uitvoerder zijn van wat anderen hem influisteren; hij moet de inhoud en de vorm van zijn aanpak zelf mee kunnen bepalen. Dàt realiseren voor een complex en steeds evoluerend beroep, vraagt van de leerkracht een degelijke onderzoekshouding en een aantal noodzakelijke onderzoeksvaardigheden van een hoog niveau. De te onderzoeken realiteit (het leren van kinderen/jongeren in een klas/school/samenlevingscontext) is immers complex. Een handboek over onderzoek door de leraar is dus niet zo evident.

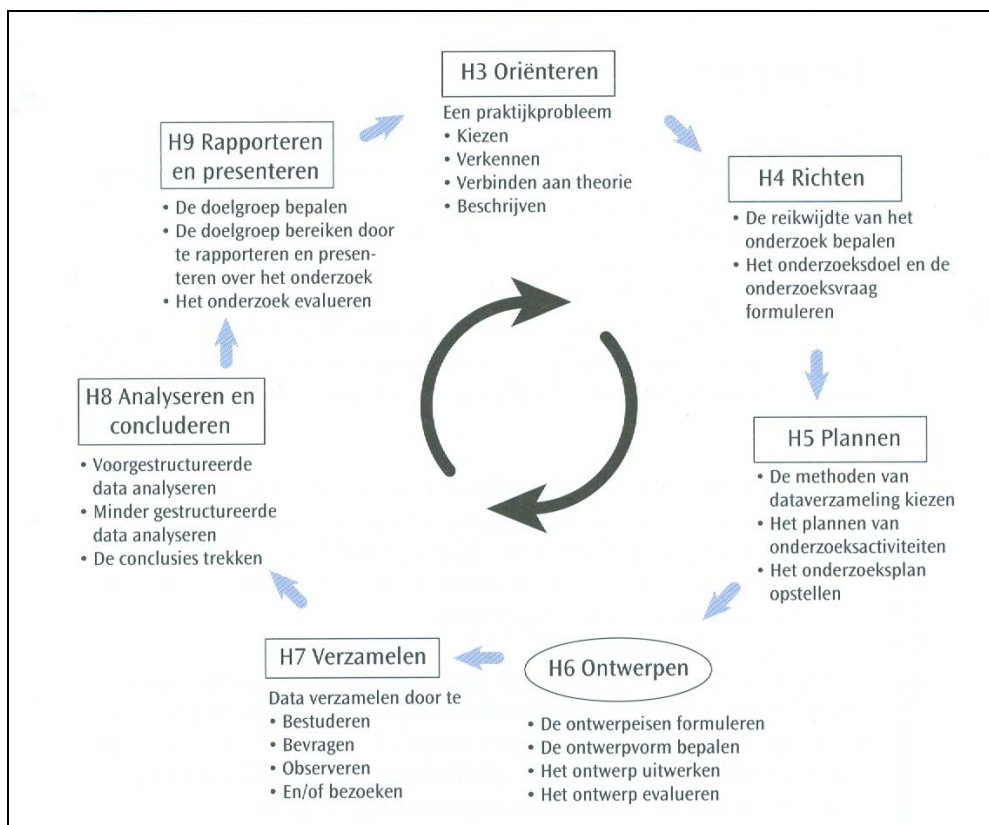
In dat licht zetten Van der Donk en Van Lanen met *Praktijkonderzoek in de school* een puike prestatie neer.

Het boek is een aantrekkelijk naslagwerk geworden voor de professionele bachelors, zowel in opleiding als aan het werk, en voor hun begeleiders (lerarenopleiders, pedagogisch begeleiders). Zo maakt de vormgeving (overzichtelijke lay-out, schema's, tweekleurendruk) het boek prettig leesbaar. Ook de organisatie (zie Figuur 1), de vlotte schrijfstijl, de heldere inleidingen en samenvattingen per hoofdstuk, duidelijk opgelijste richtlijnen en overwegingen, heel veel praktijkvoorbeelden/-vertalingen, een goed register en een overzichtelijke bronnenlijst vergroten de gebruikswaarde. Daarnaast reikt het uitgebreide oefenaanbod op het eind van elk hoofdstuk kansen aan tot zelfstudie en/of zelfwerkzaamheid, ook in teamverband.

Het boek verdient echter ook aandacht om inhoudelijke redenen. Het komt immers grotendeels tegemoet aan de concrete noden van de leraar-onderzoeker uit het basis- of secundair onderwijs, bijvoorbeeld wanneer stap voor stap de weg naar een goede onderzoeksvraag beschreven wordt, of wanneer de vele alternatieven van gegevensverzameling beschreven worden. Toch missen we in enkele hoofdstukken of paragrafen diezelfde uitdieping. Zo valt het ons in het stuk over de gegevensverwerking tegen dat er enkel informatie over beschrijvende statistiek opgenomen wordt. Voor evaluerend of verklarend onderzoek, bijvoorbeeld, is veel méér nodig dan een netjes geordende beschrijving van de gegevens. Natuurlijk mogen we niet verwachten dat de leraar-onderzoeker al die statistische bewerkingen zelf uitvoert, maar die leraar heeft wel nood aan informatie op basis waarvan hij aan anderen kan vragen om de verwerking te realiseren, en die hem de inzichten aanreiken die hij nodig heeft om de resultaten te interpreteren. Op dat vlak wordt de leraar-onderzoeker jammer genoeg wat aan zijn lot overgelaten.

Ondanks die tekortkoming, is het duidelijk dat *Praktijkonderzoek op school* eveneens ingezet kan worden bij het onderzoek naar de taalvaardigheidsontwikkeling van leerlingen, het eigen taalvaardigheidsonderwijs, of enig ander aspect van taalbeleid. De vragen die de auteurs voorleggen, helpen de onderzoeker om zijn onderzoeksfocus af te bakenen en die tegelijkertijd ook te kaderen in een groter geheel van (taal)beleid. Voor aanvullende vakinhoudelijke informatie (bijvoorbeeld een wetenschappelijk kader, taaltoetsing, observatie-wijzers voor de lessen Nederlands of voor vakgericht taalonderwijs) moet de onderzoeker zich natuurlijk ook nog elders informeren. Dat kan bijvoorbeeld op de website van het Centrum voor Taal en Onderwijs (www.cteno.be).

Samenvattend kunnen we zeggen dat *Praktijkonderzoek in de school* een handig naslagwerk is voor elke leraar die als onderzoeker aan de slag wil gaan. Door de inhoudelijke accenten en de vormgeving werkt het boek zonder meer inspirerend. Wie een concreet praktijkgericht onderzoek in de eigen school opstart, zal voor bepaalde onderdelen wel aanvullende literatuur moeten raadplegen, onder andere voor de inhoud van het onderzoek (bv. taalvaardigheid), en voor bepaalde fases van het onderzoek zelf (bv. gegevensverwerking).

Figuur 1: Kernactiviteiten voor praktijkonderzoek

Van der Donk, C. en Van Lanen, B. (2009). *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum: Coutinho. ISBN: 978 90 469 0162 5